

Vlastislav Bříza

**Kontrola, regulace
a úprava
jaderného zbrojení**

Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení

PhDr. Ing. Vlastislav Bříza, Ph.D.

Recenzenti:

PhDr. et Mgr. Kryštof Kozák, Ph.D.

doc. JUDr. Jan Ondřej, CSc.

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Vlastislav Bříza, 2010

ISBN 978-80-246-1864-7

ISBN 978-80-246-2394-8 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2013

<http://www.cupress.cuni.cz>

Obsah

A.

A.1 Úvod do problematiky kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení	12
A.2 Vymezení cílů	15
A.3 Rozvržení	18
A.4 Vymezení hlavních pojmů v oblasti kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení	22
A.5 Kontrola jaderného zbrojení a jaderné odzbrojení v historickém kontextu a v současnosti	29
A.5.1 Stručná historie snah o omezení jaderného zbrojení a o jaderné odzbrojení	30
A.5.2 Role jaderných zbraní po skončení studené války	36
A.6 Přehled literatury, východiska a stav dosavadního bádání	47
A.6.1 Jednotlivé přístupy k problematice kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení	49
A.6.2 Stručný přehled literatury v jednotlivých studovaných oblastech	51

B.

B.1 Úloha OSN a dalších mezinárodních organizací v procesu úpravy a regulace jaderného zbrojení a odzbrojení	58
B.1.1 Systém organizací OSN a jejich historie a činnost na poli kontroly zbrojení a odzbrojení	60
B.1.2 Mezinárodní agentura pro atomovou energii a její role při nešíření jaderných zbraní	68
B.1.3 Aktuální otázky jaderného odzbrojení na poli mezinárodních organizací	71

B.2 Zákaz zkoušek jaderných zbraní	74
B.2.1 Testování jaderných zbraní v rámci závodů ve zbrojení	76
B.2.1.1 Historie jaderných testů mezi lety 1945 a 2006	77
B.2.1.2 Pokusy o dojednání dohody o zákazu jaderných zkoušek do roku 1963	80
B.2.2 Smlouva o zákazu jaderných zkoušek v atmosféře, ve vesmíru a pod vodou – Smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek	82
B.2.2.1 Kennedy, Chruščov a trnitá cesta k dohodě	83
B.2.2.2 Základní charakteristika smlouvy a její ratifikace	87
B.2.3 Další bilaterální omezování jaderných zkoušek během studené války	92
B.2.4 Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek	98
B.2.4.1 Příprava a projednávání Smlouvy o úplném zákazu jaderných zkoušek	99
B.2.4.2 Základní charakteristika Smlouvy CTBT	101
B.2.4.3 Verifikace Smlouvy CTBT a verifikační režim	104
B.2.4.4 Problémy s ratifikací smlouvy a jejím vstupem v platnost	106
B.2.5 Zákaz zkoušek jaderných zbraní a jeho význam v kontextu současného vývoje a mezinárodní bezpečnosti	112
B.3 Nešíření jaderných zbraní	118
B.3.1 Rozšiřování jaderných zbraní po druhé světové válce a prvotní snahy o jeho omezení	119
B.3.2 Smlouva o nešíření jaderných zbraní NPT z roku 1968 a její přínos	122
B.3.2.1 Cesta k dohodě a vstup smlouvy v platnost	123
B.3.2.2 Základní charakteristika Smlouvy NPT	126
B.3.2.3 Dodržování závazků a otázka verifikace	130
B.3.2.4 Pravidelné konference k přezkoumání smlouvy	133
B.3.3 Prodloužení platnosti Smlouvy o nešíření jaderných zbraní na neurčito a vývoj po roce 1995	136
B.3.4 Význam Smlouvy o nešíření jaderných zbraní a její přínos	144
B.3.5 Problematické otázky a slabiny existujícího režimu nešíření jaderných zbraní a možnosti jeho reformy	149
B.3.5.1 Univerzalita režimu nešíření jaderných zbraní a možnosti jejího dosažení	149
B.3.5.2 Případy porušování Smlouvy NPT jednotlivými státy	152
B.3.5.3 Možnost odstoupení od Smlouvy NPT	156
B.3.5.4 Otázky týkající se cyklu jaderného paliva a možného dvojího využití jaderných technologií	157

B.3.5.5	Další existující hrozby pro současný režim nešíření jaderných zbraní	160
B.3.6	Budoucnost režimu nešíření jaderných zbraní z hlediska mezinárodní bezpečnosti na počátku 21. století	162
B.4	Vytváření zón bez jaderných zbraní	165
B.4.1	Historie vytváření zón bez jaderných zbraní	167
B.4.2	Charakteristika zón bez jaderných zbraní z mezinárodněprávního hlediska	169
B.4.2.1	Podmínky pro vytváření zón bez jaderných zbraní	170
B.4.2.2	Společné charakteristiky existujících zón bez jaderných zbraní	173
B.4.2.3	Postoj jaderných států a otázka Negative Security Assurances	175
B.4.3	Existující zóny bez jaderných zbraní a jejich základní charakteristika	178
B.4.3.1	Smlouva o zákazu jaderných zbraní v Latinské Americe a Karibské oblasti – Smlouva z Tlatelolco	178
B.4.3.2	Zóna bez jaderných zbraní v jižním Pacifiku – Smlouva z Rarotonga	180
B.4.3.3	Zóna bez jaderných zbraní v jihovýchodní Asii Smlouva z Bangkoku	182
B.4.3.4	Zóna bez jaderných zbraní v Africe – Smlouva z Pelindaby	185
B.4.3.5	Zóna bez jaderných zbraní ve střední Asii – Smlouva ze Semipalatinsku	188
B.4.3.6	Další prostory bez jaderných zbraní	190
B.4.3.7	Jednostranná vyhlášení bezjaderných zón ze strany jednotlivých států	194
B.4.4	Aktuální otázky týkající se zón bez jaderných zbraní	196
B.4.5	Zhodnocení přínosu zón bez jaderných zbraní z hlediska nešíření jaderných zbraní a jaderného odzbrojení	202
B.5	Omezování a snižování počtu jaderných zbraní a související témata	206
B.5.1	Shrnutí dvojstranných dohod mezi Spojenými státy a Sovětským svazem (Ruskou federací) o kontrole zbrojení a odzbrojení	207
B.5.2	Omezení šíření potenciálních nosičů jaderných zbraní – proliferace raket	220

B.5.3	Pokusy o kontrolu produkce štěpného materiálu použitelného v jaderných zbraních	228
B.5.4	Důležitost snižování počtu jaderných zbraní z hlediska mezinárodní bezpečnosti	233
B.6	Systémy kontroly dodržování dohod	238
B.6.1	Pojem a cíle verifikace	240
B.6.2	Existující verifikační metody, prostředky, procedury a instituce a jejich vývoj	244
B.6.2.1	Vývoj verifikačních mechanismů v souvislosti s dohodami o kontrole zbrojení a odzbrojení	246
B.6.2.2	Národní technické prostředky	249
B.6.2.3	Opatření založená na spolupráci včetně inspekci na místě	252
B.6.2.4	Instituce a organizace zabývající se verifikací a jejich role	255
B.6.2.5	Obecné postupy při nedodržování závazků či podezření z tohoto chování	260
B.6.3	Srovnání verifikačních mechanismů existujících smluv o jaderném odzbrojení	261
B.6.4	Slabiny existujících verifikačních mechanismů a možnosti jejich řešení	266
B.6.4.1	Rozšíření pole působnosti existujících verifikačních mechanismů	267
B.6.4.2	Možnost vytvoření nového stálého verifikačního orgánu při OSN	275
C.		
C.1	Shrnutí hlavních závěrů a jejich implikace	280
C.1.1	Shrnutí hlavních závěrů jednotlivých kapitol a oblastí kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení	281
C.1.1.1	Zákaz zkoušek jaderných zbraní	282
C.1.1.2	Nešíření jaderných zbraní	286
C.1.1.3	Vytváření zón bez jaderných zbraní	290
C.1.1.4	Omezování a snižování počtu jaderných zbraní a související témata	292
C.1.2	Úskalí při hodnocení úspěšnosti dosavadních snah o kontrolu jaderného zbrojení a jaderné odzbrojení	295
C.1.3	Dialektika jaderného odzbrojení – Jaderné odzbrojení a poté mír, nebo naopak?	301
C.1.4	Možnost dosažení světa bez jaderných zbraní a jeho možné implikace	304

C.2 Otevřené otázky a oblasti možného dalšího bádání	308
C.2.1 Otevřené otázky a jejich možné rozpracování	308
C.2.2 Oblasti dalšího bádání, které nebyly primárně sledovány	310
C.2.3 Nejnovější události a výzkum v oblasti nastínění, prognózování a sledování možného budoucího vývoje	311
D.	
D.1 Seznam použité literatury	314
Prameny – primární zdroje	314
Sekundární literatura	319
Vybrané články	321
Internetové zdroje (výběr)	325
D.2 Glosář a seznam zkratek	327

A.

A.1 Úvod do problematiky kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení

Jaderné zbraně lze bezesporu označit za nejnebezpečnější a nejničivější zbraně, které kdy byly stvořeny a jejichž masové použití by znamenalo nejen totální zničení protivníka, ale s velkou pravděpodobností i zánik veškeré civilizace na Zemi. Jaderné zbraně přitom zabíjejí nejen tepelnou a kinetickou energií, kterou vytvářejí, ale také radiací a radioaktivním spadem. Oblasti, kde došlo k jadernému výbuchu, tak bývají zamořeny řadu let. Jediné použití jaderných zbraní ve válečném konfliktu v roce 1945 v Hirošimě a Nagasaki zabilo odhadem 200 tisíc lidí, v drtivé většině civilistů. Hroživou silou, kterou v sobě jaderné zbraně skrývají, demonstruje například fakt, že v polovině 80. let vytvářel světový arzenál jaderných zbraní 5000krát ničivější sílu, než byla použita během celé druhé světové války. Jaderné zbraně umístěné na jedné jediné strategické ponorce mají několikrát ničivější sílu než veškeré konvenční bomby svržené během druhé světové války.¹ Bomby použité v Hirošimě a Nagasaki měly sílu menší než 20 kilotun TNT, standardní jaderná hlavice umístěná na balistické raketě na americké ponorce Trident má sílu až 100 kilotun. Sovětský svaz během studené války testoval jaderné bomby o síle vyšší než 50 megatun, tj. 2500krát vyšší než hirošimská bomba.² Potřeba kontroly jaderného zbrojení a dosažení jaderného odzbrojení je tedy zcela zřejmá a měla by výrazně přispět ke zvýšení mezinárodní bezpečnosti a (časem možná) ke všeobecnému a celkovému odzbrojení.

V době vrcholící studené války bylo odzbrojení velmi ožehavým a často diskutovaným tématem, jehož důležitost nezpochybňoval prakticky nikdo. Úspěchů se však díky tehdejší bipolární povaze

1 Viz např. Thomson, D. B.: A Guide to Nuclear Arms Control Treaties, Russian Nonproliferation Programs Office, Los Alamos National Laboratory, July 1999.

2 Weapons of Terror: Freeing the World of Nuclear, Biological and Chemical Arms, Weapons of Mass Destruction Commission, Stockholm, Final Report 2006, s. 60.

mezinárodních vztahů dařilo dosáhnout pouze sporadicky. Mnozí očekávali, že konec studené války bude znamenat zásadní průlom a přinese významný pokrok v otázkách jaderného odzbrojení. Uvolnění napětí mezi oběma supervelmocemi koncem 80. let sice znamenalo některé důležité posuny, zejména v oblasti snižování počtu jaderných zbraní, v ostatních oblastech však k zásadnímu pokroku nedošlo. Nebezpečí globální jaderné války se sice výrazně snížilo, podle některých se však naopak zvýšila možnost omezeného použití jaderných zbraní například teroristickými skupinami. V současné době, téměř 20 let po skončení studené války, se jaderné zbraně a jaderné odzbrojení dostaly na vedlejší kolej, ze které se dostanou vždy pouze na čas, většinou poté, co některý ze států určitým způsobem poruší své závazky týkající se kontroly jaderného zbrojení.

Zatímco vztahy mezi oběma zneprátenými tábory z dob studené války se normalizovaly a rozvíjejí se na bázi mírové spolupráce, totéž již nelze říci o vybraných státech ve zbytku světa. Krom toho je třeba zmínit, že jakkoli byla studená válka negativní, zanechala po sobě poměrně obsáhlý rámec pro kontrolu (nejen jaderného) zbrojení. Tento rámec naopak chybí některým rozvíjejícím se státům a regionálním mocnostem, které stojí mimo smluvní režimy týkající se jaderných zbraní a které jaderné zbraně vlastní. Nicméně možnost eskalace některých doutnajících konfliktů v celosvětovou nukleární apokalypsu je velmi nepravděpodobná.

Ani mezi státy tehdejšího Východu a Západu nedošlo zdaleka k vyřešení všech problémů, nicméně nebezpečí vypuknutí globální (jaderné nebo i konvenční) války je v současné době mnohem nižší, než tomu bylo v době studené války. Obavy z vypuknutí takového konfliktu skutečně mizí a do značné míry oprávněně, nicméně pokud budou existovat jaderné zbraně, obavy z jejich možného použití, ať už autorizovaného nebo neautorizovaného, nezmizí zcela.

Tento fakt je třeba zdůraznit i proto, že většina existujících dohod týkajících se jaderných zbraní se efektivně týká pouze „kontroly zbrojení“, nikoli „odzbrojení“. Došlo sice k zákazu některých typů jaderných zbraní a ke snižování počtu hlavic a nosičů, o úplné likvidaci všech jaderných zbraní se však prozatím nikde reálně nehovořilo, pomineme-li rané snahy o jejich zakázání ve druhé polovině 40. let 20. století. I přes snižování počtu hlavic i nosičů zůstává toto dědictví studené války stále významné a každá ze stran má neustále ve výzbroji tisíce hlavic, které mohou být během velmi krátké doby použity. Kromě těchto dvou zemí existuje dalších sedm států, které dohromady vlastní okolo jednoho tisíce

dalších hlavic. Jaderné zbraně a jejich existenci tak v žádném případě není možno podceňovat.

Patrně nejschůdnější cestou, jak efektivně snížit počet jaderných zbraní a časem dosáhnout jejich úplného zákazu a odstranění, je cesta smluvní, cesta mezinárodního práva, která bude působit na státy jakožto prostředek budování vzájemné důvěry. Charakteristickým znakem mezinárodních vztahů, v nichž hrají roli jaderné zbraně, je totiž právě vzájemná nedůvěra mezi státy, pramenící často z existence jaderných zbraní. Myšlenky spojené s jaderným odzbrojením jsou i přesto prakticky stejně staré jako bomba sama. Dosavadní pokusy, jakkoli byly četné, však doposud ztroskotávaly, často právě na nedostatku důvěry či nedostatečné možnosti kontroly. Je tak třeba připustit, že snahy jak jednotlivých států, především těch jaderných, jakož i mezinárodních organizací v čele s OSN v nejbližší budoucnosti zřejmě nepovedou k úplné likvidaci jaderných zbraní a tím pádem k dosažení úplného jaderného odzbrojení. Bylo by však chybou v této snaze polevit. Samotné velmoci učinily řadu prohlášení, v nichž deklarovaly jako svůj konečný cíl úplnou likvidaci těchto zbraní (např. při 10. zvláštním zasedání Valného shromáždění v roce 1978), v praxi však doposud zohledňovaly spíše vlastní bezpečnost a mocenské ambice. Dospět k úplnému jadernému odzbrojení lze tak za dané situace pouze postupnými kroky a ústupky všech zúčastněných stran.

Právě předkládaná monografie se zabývá některými aspekty těchto snah o kontrolu jaderného zbrojení a o dosažení jaderného odzbrojení, analyzuje úspěchy dosažené na tomto poli a zaměřuje se na jejich relevanci v rámci současného vývoje v mezinárodních vztazích a na možnosti dalšího úspěšného pokračování těchto snah.

A.2 Vymezení cílů

Problematika kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení je tématem na jedné straně velmi komplexním a na straně druhé velmi nesourodým. Tato komplexita a nesourodost spočívají zejména v tom, že k jednotlivým aspektům kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení bylo třeba přistoupit rozdílně, zejména v důsledku historického vývoje, resp. stavu v rámci mezinárodních vztahů, a také díky povaze konkrétního tématu, resp. činnosti.

Jak už samotné téma napovídá, je možné ho rozdělit na část týkající se kontroly zbrojení a na část týkající se odzbrojení. Z jiného úhlu pohledu lze jednotlivé snahy v těchto oblastech rozdělit na bilaterální a multilaterální, případně univerzální. Vymezit lze rovněž užší chápání procesu kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení a chápání širší. V užším slova smyslu lze kontrolu jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení chápat jako problematiku dvoustranných dohod mezi Spojenými státy a Sovětským svazem, resp. Ruskou federací, které měly za cíl nejprve omezit růst počtu jaderných zbraní a poté jejich počty postupně snižovat. V širším slova smyslu lze pak do tematiky kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení zahrnout i témata související se snižováním počtu jaderných zbraní obecně, se zákazem jaderných zkoušek, šířením jaderných zbraní, resp. bráněním tomuto šíření, vytvářením zón bez jaderných zbraní, problematikou nosičů jaderných zbraní či problematikou kontroly štěpného materiálu.

Hlavní cíle práce

V rámci širšího pojetí kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení se předkládaná práce soustředí zejména na otázky spojené se zákazem jaderných zkoušek, nešířením jaderných zbraní a vytvářením zón bez

jaderných zbraní, které jsou rozebrány detailně. Další zmíněné aspekty, konkrétně snižování počtu jaderných zbraní, problematika potenciálních nosičů jaderných zbraní či problematika kontroly štěpného materiálu, jsou zmíněny pouze okrajově ve vazbě na tři hlavní oblasti bádání.

Vzhledem k roli, kterou při snaze o kontrolu jaderného zbrojení a o jaderné odzbrojení hrály mezinárodní organizace v čele s OSN a Mezinárodní agenturou pro atomovou energii IAEA, je pozornost věnována i těmto organizacím, resp. institucím. Samostatnou kapitolou je pak průřezový pohled na otázku kontroly dodržování závazků, který srovnává režimy vytvořené jednotlivými smlouvami.

Za hlavní cíle předkládané práce lze tedy označit: (1) historickou, mezinárodněprávní a mezinárodněpolitickou analýzu dohod v rámci jednotlivých zmiňovaných aspektů širšího pojetí kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení s důrazem na dopady do aktuálního vývoje, (2) analýzu role OSN a dalších mezinárodních organizací v procesu kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení a (3) analýzu systémů kontroly a dodržování dohod ve výše zmíněných oblastech širšího pojetí kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení. Těžiště celé práce tedy leží především v rovině deskriptivní s cílem představit komplexní pohled na problematiku širšího pojetí jaderného odzbrojení.

V rámci detailního rozboru zmíněných tří cílů se předkládaná práce soustředí i na zodpovězení obecnějších, resp. abstraktnějších a průřezových otázek, kterými jsou zejména (1) hodnocení úspěšnosti dosavadních snah o jaderné (a všeobecné) odzbrojení, (2) vzájemná souvislost, resp. kauzální vztah mezi jaderným (a všeobecným) odzbrojením na straně jedné a dosažením, resp. zachováním míru na straně druhé a v neposlední řadě pak (3) hledání odpovědi na otázku, zda je dosažení světa bez jaderných zbraní jednak vůbec reálné a zda je to cesta správným směrem.

Hodnocení úspěšnosti snah o kontrolu jaderného zbrojení, resp. o jaderné odzbrojení je založeno na analýze toho, zda a do jaké míry přispěly jednotlivé smlouvy a jednotlivá opatření ke snížení či zvýšení rizika vypuknutí jaderné války, resp. použití jaderných zbraní vůbec (ať už autorizovaného nebo neautorizovaného). Základním předpokladem (hypotézou) přitom je, že celkový výsledek je výrazně pozitivní a překonává většinová očekávání, ačkoli v některých konkrétních případech jednotlivé smlouvy o kontrole jaderného zbrojení a o jaderném odzbrojení selhávají.

Z hlediska kauzálního vztahu mezi (jaderným) odzbrojením a mírem hledá předkládaná práce důkazy o existenci tohoto vztahu, snaží se zkoumat jeho povahu a ukázat, jaká souvislost je mezi jaderným

(a všeobecným) odzbrojením a mírem. Hypotézou je v tomto případě existence závislosti dalšího pokroku v jaderném odzbrojování (snížení rizika jaderné konfrontace a použití jaderných zbraní) (důsledek) na pokračujícím uvolňování napětí a prohlubování spolupráce mezi státy v rámci mezinárodního společenství (předpoklad).

V rámci diskuse o tom, zda je dosažení světa bez jaderných zbraní vůbec možné a jaké důsledky by dosažení tohoto stavu mělo, se předkládaná práce zamýšlí zejména nad realističností vizí světa bez jaderných zbraní v současném mezinárodněpolitickém kontextu. Na základě rozboru možných důsledků úplné eliminace jaderných zbraní pak předkládaná práce sleduje hypotézu nevratnosti objevu jaderné energie a jejího využití jakožto ničivé síly a hypotézu, že úplné jaderné odzbrojení by za současných podmínek nebylo racionálním krokem.

Aspekty, na které se práce primárně nesoustředí

Vzhledem k rozsahu předkládané práce je pochopitelné, že tato studie nemůže být v jednotlivých oblastech všeobsahující. Pouze okrajová pozornost byla vzhledem k tématům mých předchozích prací úmyslně věnována otázkám bilaterálních smluv o kontrole jaderného zbrojení a o jaderném odzbrojení. Pouze okrajově je rovněž zmíněna problematika proliferace potenciálních nosičů jaderných zbraní a problematika kontroly štěpného materiálu, jejichž detailní analýza by si zcela jistě vyžádala mnohem větší prostor.

Jelikož se předkládaná práce věnuje prakticky pouze jaderným zbraním, není zde zohledněna ani vazba na ostatní zbraně hromadného ničení, tedy zbraně biologické a chemické, ačkoli všechny tyto oblasti mají mnoho společného a zcela jistě by stálo za to zkoumat problematiku všech zbraní hromadného ničení dohromady. Důležitým rysem předkládané práce je i to, že mapuje danou problematiku z hlediska mezinárodního společenství jako celku, a nikoli z pohledu jednotlivých států nebo skupin států.³

3 Je zřejmé, že tato subkapitola by mohla být (teoreticky) i mnohem obsáhlejší. Vzhledem k potřebě vymežit (negativně) obsah práce ji však považuji za dostatečnou.

A.3 Rozvržení

Předkládaná monografie je rozdělena do čtyř částí. Úvodní část (A.) představuje úvod do problematiky, výchozí bod a teoretický základ celé práce. Stěžejní část monografie (B.) je rozdělena celkem do šesti kapitol zabývajících se jednotlivými aspekty kontroly jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení. Těmito kapitolami jsou (1) Úloha OSN a dalších mezinárodních organizací v procesu kontroly a regulace jaderného zbrojení a odzbrojení, (2) Zákaz zkoušek jaderných zbraní, (3) Nešíření jaderných zbraní, (4) Vytváření zón bez jaderných zbraní, (5) Omezování a snižování počtu jaderných zbraní a související témata, a konečně (6) Systémy kontroly dodržování dohod. Závěrečná část (C.) pak obsahuje shrnutí hlavních závěrů učiněných v předkládané práci a nastiňuje otevřené otázky, směry a oblasti možného dalšího bádání. V dodatkové části je pak monografie doplněna přehledem použitých pramenů a literatury a rovněž seznamem zkratk použitých v této práci.

Úloha OSN a dalších mezinárodních organizací v procesu kontroly a regulace jaderného zbrojení a odzbrojení

V rámci hlavní části se kapitola Úloha OSN a dalších mezinárodních organizací v procesu kontroly a regulace jaderného zbrojení a odzbrojení (kapitola B.1) zabývá nejdříve systémem Organizace spojených národů a jeho historií. Vzhledem ke stěžejnímu postavení OSN nejen mezi organizacemi zabývajících se jaderným odzbrojením, ale i mezinárodními organizacemi vůbec, je role OSN klíčová pro další kapitoly. Velmi důležitá je rovněž Mezinárodní agentura pro atomovou energii (IAEA), jejímž úkolem je primárně dohlížet na mírové využití jaderné energie a tímto způsobem bránit šíření jaderných zbraní.

Zákaz zkoušek jaderných zbraní

Kapitola B.2, rozebírající zákaz zkoušek jaderných zbraní, nejprve mapuje testování jaderných zbraní v rámci závodů ve zbrojení a poté se věnuje jednotlivým smlouvám, které postupně testování jaderných zbraní a jaderné výbuchy vůbec omezovaly. První přichází na řadu Smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek LTBT, resp. PTBT, která omezila jaderné zkoušky v atmosféře, ve vesmíru a pod vodní hladinou. Následují dvě smlouvy týkající se omezení velikosti podzemních jaderných testů TTBT a jaderných explozí pro mírové účely PNET. Hlavní náplní kapitoly je však Smlouva o úplném zákazu jaderných zkoušek CTBT a problémy, které jsou v současnosti spojeny zejména s jejím vstupem v platnost.

Nešíření jaderných zbraní

Kapitola B.3, zaměřující se na nešíření jaderných zbraní, resp. bránění šíření jaderných zbraní, se týká Smlouvy o nešíření jaderných zbraní NPT, která tvoří jeden z nejdůležitějších pilířů kontroly jaderného zbrojení a (potenciálně i) jaderného odzbrojení. Po zmapování historie rozšiřování jaderných zbraní po druhé světové válce a charakteristice vlastní Smlouvy a jejího vývoje od 70. let 20. století do současnosti přichází na řadu zhodnocení přínosu této Smlouvy a především rozbor některých jejích problematických otázek a slabín, které způsobují její ne zcela efektivní fungování. Právě tyto problematické oblasti tvoří jak z vědeckého, tak i z mezinárodněprávního a vojenskopolitického hlediska jedny z nejzajímavějších otázek v oblasti jaderných zbraní vůbec, což se přirozeně projevuje i na množství literatury věnované těmto tématům.

Vytváření zón bez jaderných zbraní

Vytváření zón bez jaderných zbraní, kterými se zabývá kapitola B.4, do jisté míry navazuje na problematiku nešíření jaderných zbraní, nicméně na rozdíl od problematiky rozebírané v předchozí kapitole vychází primárně z regionálních snah o zvyšování mezinárodní bezpečnosti právě zákazem jaderných zbraní v rámci některých území. První části kapitoly se věnují historii vytváření zón bez jaderných zbraní a jejich

mezinárodněprávní charakteristice. Stěžejní třetí část kapitoly se pak zaměřuje na jednotlivé zóny a další oblasti bez jaderných zbraní. Konečně závěrečná část mapuje přínos zón bez jaderných zbraní a možnosti vytváření dalších podobných oblastí.

Snižování počtu jaderných zbraní

Omezování a snižování počtu jaderných zbraní, které je náplní kapitoly B.5, tvoří, jak již bylo zmíněno v rámci představení cílů práce, v rámci celkového kontextu této práce spíše okrajovou část. Zabývá se však třemi tématy, která s kontrolou jaderného zbrojení a jaderného odzbrojení bezprostředně souvisí. Žádné z těchto témat není nicméně rozebráno do hloubky, do jaké jsou rozebrány problematiky, jež jsou náplní kapitol ostatních. Těmito třemi tématy jsou (1) Shrnutí dvojstranných dohod mezi Spojenými státy a Sovětským svazem (Ruskou federací) o kontrole zbrojení a odzbrojení, (2) Omezení šíření potenciálních nosičů jaderných zbraní, tedy především proliferace raket, a (3) Pokusy o kontrolu produkce štěpného materiálu použitelného v jaderných zbraních. V závěru je pak shrnuta důležitost snižování počtu jaderných zbraní z hlediska mezinárodní bezpečnosti.

Systemy kontroly dodržování dohod

Kapitola B.6 zabývající se otázkou verifikace a kontroly dodržování dohod má poněkud jinou náplň než fáze předchozí, protože postupuje víceméně napříč tématy zmiňovanými v předchozích kapitolách. Samostatná kapitola byla tomuto tématu věnována zejména vzhledem k jeho důležitosti z hlediska míru a mezinárodní bezpečnosti a také díky úzké vazbě na mezinárodní právo. Po objasnění pojmu a cílů verifikace se kapitola věnuje existujícím verifikačním metodám, prostředkům, procedurám, institucím a mapuje jejich vývoj. Dále jsou pak srovnány verifikační mechanismy jednotlivých existujících smluv o kontrole jaderného zbrojení a o jaderném odzbrojení a diskutovány jsou rovněž některé slabiny existujících verifikačních mechanismů, včetně možnosti jejich řešení.